

Д.М.Стеченко, д.е.н.,
Національний технічний університет України „КПІ”,
м. Київ

СТАНОВЛЕННЯ І РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ В ЄВРОРЕГІОНАХ

Досліджено становлення і реалізацію єврорегіональних інтересів, перспективи оптимізації цього процесу та участь у ньому України.

Becoming and realization of euroregional interests, prospect of optimization of this process, and participating of Ukraine in it are researched by author.

Єврорегіони є реальною формою інтеграції економічних інтересів прикордонних територій різних держав, котрі водночас слід розглядати як специфічний прояв транскордонного співробітництва та процесів глобалізації. В основі єврорегіональної співпраці лежать намагання створити якісні умови проживання населення по обидві сторони кордону, ліквідувати ознаки периферійності, забезпечити необхідну свободу людини, без якої неможлива реалізація її творчого потенціалу та інтересів. Особливої актуальності це набуває нині, коли парадигмою розвитку суспільства стає пріоритет людини, реалізація її творчого та інтелектуального ресурсу, покращення умов життєдіяльності.

Україна бере участь у діяльності 7 єврорегіональних утворень: у 4, де хоча б однією із сторін є держава-член ЄС («Буг», Карпатський єврорегіон, «Нижній Дунай» і «Верхній Прут»), на які поширюються програми ЄС; у 3 єврорегіонах за участю прикордонних територій – Російської Федерації та Білорусі («Дніпро», «Слобожанщина» і «Ярославна»), що були створені дещо пізніше, ніж перші чотири. На порядку денному створення нових єврорегіонів за участю адміністративно-територіальних одиниць України, а саме: «Чорне море», «Донбас», «Саян» і «Дністер» [1, с.292-293]. Для порівняння кількісних параметрів єврорегіонів, створених за участю України, наведено загальні дані в табл. 1.

Становлення нових ринкових форм господарювання в єврорегіонах зумовлена завданнями комплексного характеру і потребує врахування множини інтересів та факторів, що впливають на їх соціально-економічні процеси.

Узгодження інтересів суб'єктів у кожному з єврорегіонів необхідно при створенні певних механізмів регулювання соціально-економічних процесів єврорегіонів, що можна аргументувати наступними мотивами.

Соціально-економічний розвиток євроєвроєв регіонів може дати очікувані результати лише в тому випадку, якщо будуть враховані всі різноманітні інтереси суб'єктів господарювання і співробітництва відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Певно, що в будь-якому євроєв регіоні чим тісніше переплітаються як економічні, так і політичні, екологічні взаємовідносини, тим ширша гама інтересів.

Таблиця 1

Загальні кількісні параметри євроєв регіонів, заснованих за участю України

Назва євроєв регіону	Рік заснування	Територія, тис. км кв.		Населення, млн. осіб		Учасники заснування
		євро-регіону	в т.ч. регіонів України	євро-регіону	в т.ч. регіонів України	
Карпатський	1993	141,5	56,6	15,0	6,2	Україна, Словаччина, Угорщина, Польща, Румунія
Буг	1995	78,0	23,1	5,0	1,27	Україна, Польща, Білорусь
Нижній Дунай	1998	53,3	33,3	4,0	2,5	Україна, Молдова, Румунія
Верхній Прут	2000	–	22,0	–	2,3	Україна, Молдова, Румунія
Дніпро	2003	107,0	31,9	5,0	1,2	Україна, Білорусь, Росія
Слобжанщина	2003	58,5	31,4	4,4	2,9	Україна, Росія

Євроєв регіональні інтереси існують об'єктивно. Тому вони повинні складати предмет головної уваги всіх без винятку органів влади та управління, що розробляють і реалізують концепції, прогнози, плани, програми та проекти розвитку широкого спектра діяльності в євроєв регіонах. Євроєв регіональні інтереси – це заінтересованість у стабільному відтворенні та примноженні соціального, природно-ресурсного, демографічного потенціалів євроєв регіону. Якщо даний процес порушується, євроєв регіон рано чи пізно переходить у розряд депресивних. Вийти з цього стану ні один євроєв регіон не може; тут обов'язкова вагома і послідовна державна підтримка.

Основою євроєв регіональних інтересів є баланс регіонального виробництва та споживання (забезпечення попиту та пропозицій на місцевих ринках). Потенціал євроєв регіональних інтересів базується, перш за все, на власності; на фінансових засобах – місцевому бюджеті; апараті управління, його здатності реально

впливати на хід єврорегіональних соціально-економічних процесів. Форма втілення єврорегіональних інтересів – це комплексні програми соціально-економічного розвитку: загальнотериторіальні, локальні, що передбачають формування та застосування певних механізмів управління. Становлення та реалізація єврорегіональних інтересів – досить складне та багаторівневе явище, яке не зводиться лише до ринкових відносин. Річ у тому, що ринок – це форма обміну, а останній, у свою чергу, це лише проміжна форма відтворення між виробництвом та споживанням. Таким чином опора на виробника – це основа захисту єврорегіональних інтересів. Зводити перетворення в економіці лише до проблем ринку – це означає відмовитись від низки механізмів впливу на ситуацію в єврорегіоні.

Активізація діяльності єврорегіону, на відміну від будь-якого іншого об'єкту господарювання, не обмежена в часі – він не може бути ліквідований через банкрутство. Тому єврорегіональні інтереси містяться у стабільному відтворенні та примноженні соціального, природно-ресурсного, екологічного, демографічного, господарського, інноваційно-інвестиційного потенціалів єврорегіону. Особливого значення набуває питання пошуку компромісу між єврорегіональними інтересами та інтересами окремих територій єврорегіону, що має вирішуватися через програмне забезпечення реалізації політики його соціально-економічного розвитку. Програмне забезпечення слід розглядати як можливість реалізації системно-організаційного підходу в соціально-економічному розвитку територій єврорегіонів на основі комбінації різних джерел фінансування, при цьому спрямовуючи державну підтримку на вирішення пріоритетних завдань.

До найбільш значних параметрів, індикаторів становлення єврорегіональних інтересів належать такі їх групи.

Перша. Відповідність рівня і способу життя населення, його окремих груп і верств державним або місцевим стандартам. Індикатори цієї групи узагальнено характеризують стан соціального потенціалу єврорегіону. Він визначається через суму всіх життєвих благ, що отримує населення переважно за місцем проживання, і через міру її ідентичності державним або місцевим стандартам.

Друга. Наявність єврорегіональних бюджетно-фінансових та інших економічних джерел регулювання ситуації. Це дає уявлення

про можливості місцевих органів влади й управління частково задовольняти наявні потреби за рахунок власних коштів.

Третя. Наявність у єврореґіоні умов для використання трудових, виробничих, інтелектуальних можливостей. Ці параметри кваліфікують можливості самостійного забезпечення індивідами відповідних потреб.

Четверта. Функціонування інфраструктурно забезпечених внутрішньо- і міжреґіональних зв'язків. Показники цієї групи покликані характеризувати міру свободи переливу місцевих трудових ресурсів, товарів і капіталів у єврореґіоні та за його межами, а також міру соціальної мобільності населення.

П'ята. Наявність в єврореґіоні відповідного природного ресурсу і економічного потенціалу, стабільності суспільно-політичної ситуації, що в цілому відображає можливості та умови реалізації всіх попередніх завдань.

У сукупності є те головне, що визначає системно-орґанізаційні аспекти соціально-економічного розвитку єврореґіонів та проблеми його реформування. Проведення реформ на території адміністративно-територіальних одиниць конкретного єврореґіону, безсумнівно, має відповідати державним інтересам. Однак лише невелика частина єврореґіональних інтересів автоматично реалізується через загальнодержавну реформаційну політику.

Особливі єврореґіональні інтереси необхідно постійно відстежувати, враховувати й оцінювати, а результати цього врахування й оцінки - використовувати при визначенні конкретних форм і напрямів проведення реформи на складових територіях єврореґіону. Особливо це відноситься до вирішення питань передачі об'єктів соціальної інфраструктури, підприємств у муніципальну власність, продажу для індивідуального користування земельної ділянки в населеному пункті, часткової комерціалізації дошкільного виховання та ін. Важливо передбачити наслідки цих дій, їх вплив на умови життєдіяльності населення єврореґіону.

З метою посилення інтеграційних процесів у єврореґіонах за участю України мають здійснюватися такі дії:

- ✓ розробка узгодженої за інтересами єдиної інноваційної політики;
- ✓ ухвалення принципів дотримання антимонопольного законодавства;

- ✓ пільгове оподаткування витрат на НДДКР;
- ✓ заохочення малого науковомісткого бізнесу;
- ✓ пряме фінансування підприємств для заохочення нововведень у сфері новітніх технологій;
- ✓ стимулювання співробітництва вищих навчальних закладів і компаній, що виробляють наукомістку продукцію.

Перспективи транскордонного співробітництва будуть визначатися результатами поступового комплексного процесу нових інституційних можливостей на національному державному та місцевому рівнях. При слабкій внутрішньосистемній мотивації інновацій, що поки що є особливістю економіки України, необхідно протягом тривалого часу підтримувати підвищений рівень регуляторних впливів з боку держави, а також розвивати міждержавні відносини в сфері науки і техніки.

Активний розвиток транскордонного співробітництва, як свідчить досвід ЄС, нерозривно пов'язаний із запровадженням механізмів для його фінансування, зокрема програм INTERREG, TASIC, PHARE. Дані про напрямки фінансування, що наведені в транскордонних програмах, свідчать про прямий взаємозв'язок між процесами інтеграційними і євро регіонами, оскільки транскордонна співпраця здійснюється у найрізноманітніших сферах: від соціально-економічного до культурного розвитку (табл. 2).

Таблиця 2

Фінансування транскордонного співробітництва за напрямками у рамках програми співробітництва SNTERREG III на 2000-2006 роки [2]

Галузь	Частка напрямку у загальному фінансуванні, %
Транспортна інфраструктура	20
Навколишнє середовище	17
Економічний розвиток	13
Інформаційні технології та НДР	7
Туризм	6
Культура	6
Ринок праці	5
Суспільний розвиток, локальна кооперація	5
Просторове планування	5
Міське планування	4
Технічна співпраця	4
Сільський розвиток	3
Енергетика	2
Охорона здоров'я та соціальні видатки	1
Інші	2

Державний підхід до розвитку транскордонного співробітництва передбачає фінансування за рахунок коштів Державного та місцевого бюджетів проектів цієї сфери вздовж всього периметру кордону України, а також залучення інших джерел фінансування, в тому числі й міжнародної технічної допомоги. Відповідно до цього передбачення в Концепції Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки окреслено пріоритетні напрями діяльності цього спрямування, зокрема [3]:

- ✓ модернізація і розвиток транскордонних комунікаційних мереж;
- ✓ збільшення кількості пунктів пропуску через державний кордон;
- ✓ розробка виробничої і соціальної інфраструктури регіонів;
- ✓ розвиток підприємництва, туризму;
- ✓ розробка і створення спільних систем захисту навколишнього природного середовища;
- ✓ заохочення транскордонного співробітництва у гуманітарній сфері;
- ✓ зміцнення інституційного співробітництва;
- ✓ активізація обміну інформацією;
- ✓ розвиток взаємодії між територіальними громадами.

Отже, за умов узгодження інтересів та активізації транскордонного співробітництва в зазначених пріоритетних напрямках єврорегіони за участю України матимуть можливість для налагодження широкомасштабних контактів між державами реальної економічної взаємодії. Перспективи оптимізації цього процесу можна пов'язати насамперед із удосконаленням фінансових механізмів його забезпечення, перерозподілом повноважень між місцевою та центральною владою країни, розвитком самоврядування на територіях, які є учасниками єврорегіонів. Ефективним інструментом, що сприяє економічним перетворенням та залученню інвестицій в єврорегіони, є міжнародні проекти та програми. Саме економічні проекти і програми, що спрямовані на комплексне та узгоджене за інтересами розв'язання найбільш актуальних як соціальних, так і економічних проблем, є однією із важливих складових, що наповнюють місцевий бюджет.

Транскордонне співробітництво в форматі єврорегіону дає можливість поєднати технологічні, фінансові, природні, трудові

ресурси прикордонних областей України та сусідських країн. Таке поєднання названих компонентів реальне при формуванні транскордонних кластерів, та забезпечення синергетичного ефекту на ринках. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.09.2008 р. №1214 Мінрегіонбуд спільно з Національною академією наук України причетні до розробки «Національної стратегії створення і ведення транскордонних кластерів» як інструменту здійснення державної регіональної політики у транскордонних регіонах з метою підвищення конкурентоспроможності останніх.

Особливістю транскордонних кластерів є те, що їх учасники розміщені у різних податкових, митних, законодавчих середовищах сусідніх країн, однак можуть мати спільні підприємства та організації, користуватися спільною інфраструктурою і функціонують, насамперед, на транскордонних ринках [4, с.129-141]. Транскордонні кластери охоплюють суміжні прикордонні території сусідніх держав, до складу яких входять інституції, що розміщені по обидва боки кордону. Вони, у більшості випадків, повинні бути результатом регіональних стратегій розвитку транскордонного співробітництва.

Через функціонування транскордонних кластерів може відбуватися обмін досвідом, технологіями, людськими ресурсами, що акумулюються на прикордонних територіях суміжних країн. Проте часом наявних ресурсів недостатньо та доводиться шукати альтернативні джерела отримання капіталу. У цьому випадку ефективним засобом стимулювання економічної активності розвитку інфраструктури та сприяння культурному обміну виступають міжнародні проекти та програми.

До основних вимог і умов реалізації завдань програмного співробітництва та спільних проектів у межах єврорегіонів можна віднести такі:

- ✓ принцип спільного інтересу;
- ✓ спрощення прикордонного та митного контролю;
- ✓ розширення прямих зв'язків між науковцями, виробничими структурами, адміністративно-територіальними одиницями згідно з концепцією єврорегіонів, виробничої кооперації та інтеграції;
- ✓ формування єврорегіонів, забезпечення поступової імплементації загальноприйнятих європейських стандартів у галузі екології певних регіонів;

✓ визначення разом із заінтересованими відомствами на центральному та місцевому рівнях конкретних заходів формату спільних програм та проектів у фінансово-економічній галузі стосовно розвитку єврорегіону, а також погодження наявних інтересів за участю представників відповідних проектів.

Успіх процесів утворення та функціонування транскордонних кластерів залежить від розробки та реалізації стратегії в цій сфері. Орієнтуючись у програмах і проектах на інноваційний розвиток, зокрема в єврорегіонах необхідно відмовитись від моделі «дешевої робочої сили», не закладати в національні конкурентні переваги при залученні ПП в інноваційну сферу «дешевизну» робочої сили. Для цього необхідним є збільшення вартості робочої сили як частки заробітної плати у структурі виробничих витрат та здійснення переходу до визначення реальної ціни робочої сили як вартості засобів, необхідних для повнішого розширення людського капіталу. Слід дбати про забезпечення належної мотивації до активної поведінки на ринку інноваційної праці, в тому числі і завдяки набуттю високого рівня освіти та кваліфікації в «інноваційних університетах».

Головне призначення транскордонної кластерної стратегії – не утворення кластерів, а впровадження структурних умов, що сприятимуть їх розвитку. Активізація єврорегіонів в інноваційній діяльності надає можливість оперативно розв'язувати прикордонні проблеми на місцевому рівні, повною мірою використовувати інтелектуальний потенціал, створювати гнучкі господарські структури із залученням зовнішніх інвестицій для будівництва і розширення інфраструктури, налагоджувати прикордонну торгівлю, туризм, розширювати співпрацю в культурній, соціальній, природоохоронній та інших галузях.

Список використаних джерел:

1. Богородецька О.І. Стан участі прикордонних регіонів України у транскордонному співробітництві // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф., 16-17 жовтня 2008 р. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – С.287-293.
2. Growing Regions, growing Europe. Fourth report on economic and social Cohesion. – 2007. – May.
3. Про схвалення Концепції Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 року № 149-р – [Електронний ресурс]. – Доступ. – <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
4. Мікула Н.А. Стратегія формування та підтримки розвитку транскордонних кластерів // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів: Збірник наукових праць. – Вип. 3(71) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень: Редкол: Відпов. ред. С.І.Бойко. – Львів, 2008. – С.129-141.